

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA

PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“VAR OLUŞTAN YOK OLUŞA”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: Sena

Öğrencinin Soyadı: TEMURER

Diploma Numarası: 001129-0019

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: “Tahsin Yücel’in “Bıyık Söylencesi” adlı yapıtında “toplumsal yapının birey üzerindeki etkisi” nasıl işlenmiştir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu tez çalışmasında Tahsin Yücel'in "**Bıyık Söylencesi**" adlı yapıtında "*toplumsal yapının birey üzerindeki etkileri*" yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Tezin amacı, toplumsal yapının görüş ve değer yargılarının bireyi nasıl şekillendirdiğini tespit etmek, bu etkinin bireyi nasıl geliştirdiğini ve değiştirdiğini değerlendirebilmek, toplumsal yapının bireyin var oluşunda çok önemli bir etken olduğunu ortaya koyabilmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, odak figürün içinde bulunduğu durum incelendiğinde, toplumun bireyi olumlu veya olumsuz olarak etkilemekte olduğu ve bu durumun bireyin kişiliği, davranışları ve özellikle de yaşamı üzerinde son derece önemli etkilere, hatta değişikliklere yol açabileceği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın giriş kısmında toplum-birey ilişkisinden ve toplumun birey üzerindeki etkilerinden; gelişme bölümünde bu etkilerin bireyi yapıcı ve yıkıcı anlamda nasıl etkilediğinden, sonuç kısmında ise sözü edilen etkilerden ve süreçten yola çıkılarak toplumsal yapılanmanın birey üzerindeki yadsınamaz etkisinden ve bu yapının çok önemli bir güç olduğundan söz edilmiştir. Çalışmada ikincil kaynaklara başvurulmamış, tüm değerlendirmeler ve çıkarımlar yapıt aracılığıyla ortaya konulmuştur.

Sözcük sayısı: 163

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	4
2. TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	
2.1. TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ YAPICI ETKİLERİ	
2.1.1. Bireyin Toplumda Varlık Göstermesi ve Saygınlık Kazanması....	5
2.1.2. Bireyin Toplum İçinde Güç Kazanması.....	7
2.1.3. Toplumsal Yapılanmanın Kendi Değerlerine Uygun Bir Kimlik Yaratması.....	8
2.1.4. Bireyin Toplumda Kahraman Haline Gelmesi.....	9
2.2. TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ YIKICI ETKİLERİ	
2.2.1. Bireyin Var Oluşunu Sorgulaması.....	13
2.2.2. Bireyin Varlığıyla Yüzleşmesi ve Hayal Kırıklığı.....	14
2.2.3. Bireyin Kimlik Yitimine Uğraması.....	16
2.2.4. Bireyin Çöküşü.....	17
3. SONUÇ.....	20
4. KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Sorusu: “ Tahsin Yücel’in “**Bıyık Söylencesi**” adlı yapıtında “*toplumsal yapının birey üzerindeki etkisi*” nasıl işlenmiştir? ”

1. GİRİŞ

Toplumun bir parçası olan birey, içinde yer aldığı toplumsal yapıdan olumlu veya olumsuz biçimde etkilenecek, bu yapılanmanın çoğu zaman güdümünde kalarak var oluşunu meydana getirmeye, toplum içinde varlık göstererek kişiliğini oluşturmaya çalışır. Toplumun temel yapı taşı birey olduğundan birey ve toplum sürekli etkileşim içinde olması kaçınılmazdır.

Toplum bireyi bir bütün olarak görmekte, yapıyı oluşturan kişilerin bireysel ayrılıklarını çoğu zaman göz ardı etmekte, belirlenen değer yargılarının, kuralların herkes için geçerli olduğunu düşünmektedir. Toplumun işleyişine, değerlerine uyan birey kabul görmekte, toplumsal bütünlüğü bozarak tehdit unsuru oluşturursa halkanın dışına itilmektedir. Bundan dolayı bireyin içinde bulunduğu sistemin birey üzerindeki etkisi, bireyin kişiliğinin oluşmasında, düşüncelerinin şekillenmesinde önemlidir. Bireyin toplum içindeki yerinin toplumun bireye yüklediği özellikler sonucunda şekillenmesi “*birey-toplum*” arasındaki ilişkinin sonucudur.

İnsan doğduğu andan itibaren yaşadığı çevreyle iletişim içerisinde olup bu süreçte yakın çevresindeki diğer bireyleri taklit ederek kimliğini oluşturmaya başlar. Bu kişilerin değer yargıları, düşünme, yaşama tarzları bireyin değer yargılarının temelini oluşturur. Bu değerlerin bileşimi ise toplumun ortak değer yargılarıdır.

Tahsin Yücel’in “**Bıyık Söylencesi**” adlı yapıtında sözü edilen süreç toplumsal değer yargılarının, davranışlarının birey üzerindeki olumlu ve olumsuz sonuçları bağlamında değerlendirilmiştir. Yapıt bir kasaba halkının kendi değer yargıları doğrultusunda önce bireysel bir kimlik, sonrasında bir kahraman yaratması ve bu kimliği yarattığından hızlı bir şekilde yok etmesi ekseninde kurulmuştur. Kasabalının değer yargılarına göre dış görünüşün erkeklik- güç kavramları üzerinde önemli etkisi bulunmakta, “*bıyık*” gücü, erkekliği

simgelemektedir. Toplumun değer yargılarına göre “*erkek adam*” bıyık bırakır, bu durum sözü edilen toplum içinde bireye saygı, g kazandırır. Kurgulanan toplumsal düzende yer alan algıdan yola çıkan yazar, değerlere son derece önem veren bir toplumla aslında bu topluma ait olmayan, aynı değer yargılarını taşımayan sıradan bir vatandaşın toplumsal etkilerle nasıl kahraman haline geldiğini, aynı etkiler sonucunda nasıl bir yıkıma uğradığını anlatmıştır. Cumali, toplumsal düzenin birey üzerinde ne derece önemli bir rol oynadığının göstergesidir.

2. TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Birey toplumun yapı taşı olarak bu yapılanmadan olumlu veya olumsuz anlamda etkilenir, yaşamını bu etkilenmeyle şekillendirir. Tahsin Yücel’in “**Bıyık Söylencesi**” adlı yapıtında odak figürü var eden toplumun yapıcı ve yıkıcı etkilerinin bütünüdür.

2.1.TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ YAPICI ETKİLERİ

Birey ve toplum sürekli etkileşim içinde bulunduğundan toplumsal yapı birey üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bireyin kendini gerçekleştirmesinde toplumsal yapının olumlu ve olumsuz anlamda etkisi büyüktür. Toplumsal yapılanmaya uygun bir karakter geliştiren birey, toplum tarafından benimsenir, toplumda önemli konumlara gelebilir. “**Bıyık Söylencesi**” nin odak figürü Cumali toplumsal yapılanmanın olumlu etkileri sonucunda varlık kazanan bir figürdür.

2.1.1. Bireyin Toplumda Varlık Göstermesi ve Saygınlık Kazanması

Birey içinde yer aldığı toplumsal yapılanma içindeki davranışları, yaşanan olay ve durumlara gösterdiği tavır ve bakış açısıyla toplumsal yaşamda bir konuma sahip olur. Toplumsal yapının dinamiklerinin bireyi şekillendirdiği, bu şekillendirmede en önemli etkenin toplumun değer yargıları olduğu söylenebilir. Birey toplumun değer yargılarına uyarak, kendini var ederek bir kimlik ve saygınlık kazanır.

Yapıtın odak figürü Cumali Kırıkçı, toplumsal yapının yarattığı bir kimliktir. Cumali Kırıkçı aslında sıradan bir insandır. Babası Hacarifağa'nın otoritesinin, gücünün, saygınlığının aksine toplumda önemli bir yere sahip olmayan Cumali, toplumun yüklediği görevle belirsiz varlığını güçlü ve saygın bir kişiliğe dönüştürür. Cumali, Berber Ziya'nın yönlendirmesiyle bıyık bırakmaya karar verdiği andan itibaren toplum tarafından saygın biri olarak görülür, üst kesim insanların ilgi odağı haline gelir. Cumali'nin yaşadığı toplumsal yapı içinde erkek olmanın belirgin göstergesi bir bıyığa sahip olmaktır. Bıyık, bu toplumsal düzende gücün, erkekliğin ve saygınlığın işaretidir. Cumali, toplumsal yapının bu değer yargısına uygun davrandığı, toplumun beklentisine karşılık verdiği için toplum onu güçlü bir konuma getirmiştir: *“İnsanlar, bıyığı, boyu ve kılığıyla, ortak özlerinin, çok parlak olduğunu düşündükleri kökleriyle çok parlak olacağını düşledikleri geleceklerinin bir göktaşu gibi bugüne düşmüş bir örneğı olarak görüyorlardı Cumali'yi.”* (Yücel, 59).

Kasabanın ileri gelenlerinden halk ozanı Hacizzet Ocak'ın o güne kadar kasabadaki herhangi bir bıyığın kendi bıyığıyla karşılaştırılmasını haksızlık, aşağılama olarak görmesine rağmen Cumali'nin bıyığı önünde eğilmesi Cumali'nin toplumun gözünde kazanmaya başladığı ayrıcalığının, saygınlığının bir kanıtıdır.

Bıyığının gitgide görkemli bir hal almasıyla birlikte çevresindeki insanların gözünde belirgin bir değer kazanan Cumali, kasabada artık bıyığıyla tanınan bir kişi olur. Her ne kadar ilk zamanlarda bıyık bırakma düşüncesinden rahatsız olsa da kasabadaki insanların, bıyığı ve dolayısıyla kendisi hakkındaki olumlu görüşleri Cumali'yi etkilemiştir. Cumali'yi her görenin *“Maşallah, nazır değmesin!”* (Yücel, 36) diyerek bıyığın üzerlerindeki olumlu izlenimlerini dile getirmeleri Cumali'nin artık toplumda saygı gören bir kişi olduğunun göstergesidir. Bu olumlu yaklaşımdan Cumali de etkilenmekte, bıyığıyla varlık göstermekte, bıyığına sahip çıkmakta, yani toplumun ona verdiği konuma uygun biçimde yaşamaktadır.

Toplumsal değerlere uymak, bu toplumsal düzende bıyık sahibi olmak, Cumali'ye bir saygınlık kazandırmıştır. Bıyık bırakmasıyla toplumda güçlenmeye başlayan Cumali toplumun gözünde yeniden var olmuştur.

2.1.2. Bireyin Toplum İçinde Gç Kazanması

Toplumda itibar kazanan, çevresindeki insanlar tarafından saygı gören bir birey zamanla bu yapılanma içinde gç kazanır, toplumda önemli bir konuma sahip olur. **“Bıyık Söylence”**sinin odak figürü Cumali de bıyık bırakmasıyla birlikte toplumda varlık gösterir, toplum tarafından sayılmaya, sevilmeye başlar; ardından güçlü bir kişilik haline gelir. Cumali'nin bıraktığı bıyık onu toplum içinde güçlü bir erkeğe dnştrmştir.

Yapıtta sözü edilen toplumsal yapı içinde bıyık bırakmak erkeklik ve g göstergesidir. Kasabadaki tüm delikanlıların bıyık bırakması *“sırtta gömlek, ayağa çorap giymek”* (Yücel,12) kadar doğal bir durumdur. Bıyık gücün, erkekliğin göstergesi olduğuna göre bu toplumsal yapı içinde erkekler kendilerini var etmek için muhakkak bıyık bırakırlar, bıyığa saygı gösterirler. Delikanlılar güçlerini göstermek, kendilerini ispat etmek için bıyık yarışına girerler. Ayrıca toplumun önde gelen bireyleri otoritelerini gözler önüne sermek amacıyla bıyık bırakmaktadır. Romanda Berber Ziya'nın dkknı, ğretmeni, doktoru ve halk ozanıyla aydın kesim insanların bir araya getirmektedir. Toplum tarafından saygı gören bu insanların tümünün bıyıklı olması, Berber Ziya'nın, dükkânının duvarlarını bıyıklı adamların vesikalıklarıyla süslemesi de toplumda bıyık bırakmanın çok önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Toplumun yönlendirmesi ve ısrarı sonucu Cumali istememesine rağmen bıyık bırakmasıyla toplumda kendine bir yer edinerek bulunduğu konumda g kazanmaya başlamıştır: *“Dostlarının gözlerinin hep bıyığına dikilmesi, bu bıyığı onun tinsel ve bedensel varlığının ayrıcalıklı öğesi olarak değerlendirdiklerini göstermekteydi.”*(Yücel, 24).

Cumali'nin toplumsal yapılanma içinde güç kazanmasının temel nedeni toplumun değer yargılarına uyan, toplum tarafından önemsenen bir değeri benimsemesi, bıyık bırakmasıdır. Cumali'nin bıyığı ona toplumda bir yer sunmuş, bıyığın görkemli olmasıysa Cumali'yi güçlü bir konuma getirmiştir. Bu kurgusal toplumda bıyık ne kadar güçlüyse kişi de o derece güçlü olduğundan Cumali, bıyığı görkemli bir hal aldıkça toplumsal statüsünü de yükseltir. Toplum neyi benimser, güçlü görürse birey bu değerlere sahip olduğu ölçüde o toplumda güç kazanır.

2.1.3. Toplumsal Yapılanmanın Kendi Değerlerine Uygun Bir Kimlik Yaratması

Toplumsal yapılanmaların kendine özgü değer yargıları vardır. Toplumdan topluma değişiklik gösteren bu değer yargıları bireyin kişiliğinin şekillenmesinde önemli rol oynar. Toplumda bir yere sahip olmak isteyen birey, bu değer yargılarıyla oluşan sisteme uyum sağlayarak toplumun da yönlendirmesiyle, kişiliğini istendik yönde oluşturmakta, sistemin parçası olmak için değiştirmektedir.

Cumali'nin kişilik oluşumunda da bu biçimde işleyen bir süreç göze çarpar. Toplum, Cumali üzerinden kendi dinamiğine uygun bir kimlik yaratır. Cumali Kırıkçı, toplumun değer yargıları doğrultusunda Cumali Karapala'ya dönüşmüştür. Sıradan bir insan olan Cumali Kırıkçı, içinde yer aldığı toplumun yönlendirmesiyle herkes tarafından benimsenen, sevilen ve sayılan Cumali Karapala olmuş, yeni bir kimliğe bürünmüştür.

Cumali'nin bıyık bırakmasının yanı sıra, babasının ölümünden sonra onun, kurgulanan bu toplumsal düzende erkeklik sembolü olan ceket ve şalvarını giymesi kişiliğinin değişmesinde etkili olan bir diğer faktördür. Hacıfağa, mintanı, şalvarı, ceketiyse toplum tarafından itibar gören bir kişidir. Cumali'nin, Hacıfağa'nın görünümünü alması onun kasabadaki saygınlığını zirveye ulaştırmakta, toplumun gözünde yeni bir Cumali yaratmaktadır.

Cumali'nin bıyık bırakması ve kılık kıyafeti aile ve sosyal yaşamında da yeni bir Cumali ortaya çıkarmıştır. Cumali, bıyıktan ve yeni kılığından sonra “*kasabanın ortak yaşamına eskisinden daha çok katılmaya*” (Yücel,62) başlamıştır.

Cumali'nin Berber Ziya ve çevresindeki insanların etkisinde kalarak soyadını “*Karapala*” olarak değiştirmesi de bıyıkla birlikte değiştiğinin göstergesidir. Bıyıkla birlikte gelen bu yeni soyadı Cumali'nin toplumdaki itibarını arttırmaktadır:

“Bir büyük rakı açtırdılar, kafa kafaya verip uygun soyadını aramaya giriştiler, Yavuz, Arslan, Yeniçeri, Levent, Başbıyık, Çifteçengel, Karahançer, Sustalı, Pala ve daha birçok ad arasında gidip geldiler, sonunda Karapala'da karar kıldılar... “Yaşasın Karapala! Memleketin gözbebeği!” sesleri arasında, benzerine az rastlanır bir coşkuyla onuruna kadeh kaldırdılar.” (Yücel, 86-88).

Toplumun yönlendirmesiyle Cumali'nin soyadını değiştirmesi, bu soy ismini Cumali'ye seçim hakkı bırakmayarak onun adına toplumun seçmesi, Cumali'nin babasının kıyafetlerini giymeye başlamasının herkes tarafından övgüyle karşılanması toplumun kendi değer yargılarını bireye güçlü bir biçimde aşılmasının belirgin örnekleridir. Görüldüğü gibi yeni bir kimlik yaratmada toplumun birey üzerinde yadsınamaz bir etkisi vardır.

2.1.4. Bireyin Toplumda Kahraman Haline Gelmesi

Toplumun değer yargılarına ve bakış açısına uyan, toplumda zamanla itibar kazanarak güçlenen birey, belli bir noktadan sonra halkın gözünde önemli ve değerli bir insan haline gelebilir. Başka bir deyişle toplum, kendi değerlerine uyan, bir görev yüklediği kişiyi, birey başta sıradan bir insan olsa da zamanla bir kahramana dönüştürebilir.

“**Bıyık Söylencesi**”nin Cumali'si de bıyığıyla zamanla halkın gözünde bir kahraman haline dönüşmüştür. Yapıtın başlığında geçen “*söylence*” sözcüğü “*efsane; eski çağlardan beri*

*söylenegele, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen imgesel öyküler”*¹ anlamına gelmektedir. Söylenceler, destanlar gibi kahramanlık hikâyelerine yer verir, dilden dile aktarılır, halkın malıdır. Tahsin Yücel romanına **“Bıyık Söylencesi”** adını vererek bir anlamda bıyığıyla var olan Cumali'nin söylencesini yaratmış, modern bir anlatı ortaya koymuştur. Cumali, bıyığı sayesinde halkın gözünde bir kahraman olmuş, olağanüstü bir yanı bulunan yeni bir kimliğe bürünmüştür. Aslında asıl kahraman Cumali'den bağımsız olarak var olan *“bıyık”*tır. *“Bıyık”* Cumali'nin varlığının önüne geçerek bir insan gibi varlık kazanmış, bir *“söylence”*ye dönüşmüştür.

Cumali Kırıkçı, toplum tarafından Cumali Karapala'ya dönüştürülen, kahraman haline getirilen bir bireydir. Cumali Karapala, öncelikli olarak halkın kahramanı olmuş, daha sonra kadınların ve kendi ailesinin kahramanı haline gelmiştir.

Cumali'nin görkemli bir bıyığa sahip olması onun yüceltilen bir halk kahramanı olmasını sağlamış, bıyık halkın ortak malı olmuştur. Halk ozanı Hacizzet'in bıyığın türküsünü yazacak olması, aslında Cumali'nin bıyığının toplum tarafından yüceltilen kahraman kimliğine bir göndermedir.

Cumali bıyık bırakmasıyla birlikte toplumun gözünde geleneksel Türk bıyığını taşıyan, *“ipi ilk göğüsleyen”* (Yücel,47) bir kahraman haline gelmiştir. Zamanla Cumali ve bıyığıyla ilgili her durum toplumu da ilgilendirmiştir. Örneğin, Cumali'nin soyadının bıyığına yakışmadığı, Kırıkçı soyadının değiştirilmesinin bir vatan borcu olduğu düşünülmekte, Cumali bıyığına yakışır bir soyadı alması konusunda toplum tarafından yönlendirilmektedir: *“... geleneksel Türk bıyığının en görkemli örneğini kendine yakışır bir soyadıyla onurlandırmanın hepimizin yurttaşlık görevi olduğunu vurgulayıp işin en kısa zamanda sonuçlandırılacağı konusunda söz aldı.”*(Yücel, 86).

¹ (TDK Türkçe Sözlük, 2005, Ankara, s. 603, Türk Dil Kurumu Yayınları)

Berber Ziya ve kasabanın bıyık meraklıları “*Geleneksel Bıyık Yarışması*”na Cumali’yi ondan habersiz sokmuşlardır; çünkü Cumali’nin bıyığını, toplumun ortak zenginliği olarak görmekte kendilerini kanıtlamaları için bıyığın bir olanak olduğunu düşünmektedirler. Berber Ziya’nın dükkânının “*bıyık için adanmış bir tapınak*” (Yücel,44) olması, kasabadakilerin olaylar karşısında “*Yukarıda bıyık var!*”(Yücel,62), “*Dağ gibi bıyığından utan*” (Yücel, 66) gibi ifadeler kullanması Cumali’nin bıyığının halkın gözünde ne derece önemli olduğunu, bıyığıyla birlikte Cumali’nin yüceltildiğinin, bıyığın bir “*söylence*”ye dönüştüğünün göstergesidir.

Cumali bıyığıyla kadınların da kahramanı haline gelmiştir. Cumali, kasabada çoğu erkeğin hayalini kurduğu Kehribar Bacı’nın ilgisini bıyığıyla çekmiştir. Ayrıca Karapala, genç kızların gözünde bir kahraman, koruyucu ve her gece düşledikleri biri konumuna gelmiştir. Karapala’nın geceleri uçtuğuna, gelinlik kızların evlerini dolaştığına, üstleri açıksa örttüğüne, düşlerinden kötülükleri uzaklaştırdığına yönelik pek çok söylence halk arasında dolaşır. Gülyeter adlı genç bir kızın Cumali’nin bıyığına dokunmak istemesi kızların ona duyduğu hayranlığın başka bir örneğidir:

“Gülyeter, yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle sağ elini Cumali’nin yüzüne doğru uzattı, incecik parmaklarını bıyığının üzerinde dolaştırdı. Elini çektiği zaman, çakır gözleri ıpsıladı, ama yüzünde eskisinden de yoğun bir mutluluk ışıltıyordu. Bu bıyığa dokununca, şimdiden yaşamı tanımış bir kadın oluvermişti sanki.” (Yücel, 102).

Cumali’nin bıyık bırakarak toplumda saygınlık kazanması, babasının Cumali hakkındaki görüşlerini de değiştirmiştir. Hacıfağa, Cumali bıyık bırakmaya başladığı ilk zamanlarda “*Bıyık bırakmak avrat işi değildir, yakıştı diye bırakılmaz*” (Yücel,18) şeklinde birtakım sözler söylemiştir. “*Bıyık*” bırakmanın topluma karşı bir sorumluluk olduğunu ve Cumali’nin pasif kişiliğiyle bu sorumluluğu taşımaya pek uygun olmadığını düşünür; ancak dükkânının

önünde Cumali'nin bıyığını seyretmeye gelen kalabalığı görünce oğluyla gurur duyar, Cumali hakkındaki düşüncelerini değiştirir. Bu da gösterir ki, bıyık babanın gözünde dahi önceleri pek önemsenmeyen oğlu, toplumun değer yargıları doğrultusunda bir kahraman haline dönüştürmüştür.

Cumali'nin herkes tarafından önemsenmesi, herkesin kendi bıyığıymış gibi Cumali'nin bıyığını sahiplenmesi, Cumali'nin toplumun gözünde bir kahraman olduğunun açık bir göstergesidir. Denilebilir ki toplum kendi değer yargıları, beklentileri doğrultusunda bir Cumali yaratmış, yarattığı Cumali Karapala'yı yine kendi değer yargılarının ve inançlarının yüceliğini pekiştirmek için kahraman haline getirmiştir.

2.2. TOPLUMSAL YAPININ BİREY ÜZERİNDEKİ YIKICI ETKİLERİ

Toplumsal yapının birey üzerinde olumlu etkileri olabildiği gibi olumsuz, yıkıcı etkileri de bulunmaktadır. Toplumsal yapıya uymayan birey, toplum tarafından ötelenir; toplumun dışına itilebilir. Toplumun değer yargılarına, düşüncelerine uyum sağlayamayan bireyin bir sorgulama sürecine girmesi ve hayal kırıklığına uğraması mümkündür. Toplumun güçlü etkisini sindiremeyen, bu yapılanmayla uyuşamayan, öz varlığını kaybeden birey toplumun parçası olamadığı gibi kendi varlığını da koruyamayarak yok oluş sürecine girebilir. **“Bıyık Söylencesi”**nin Cumalisi de toplumsal yapının kendi üzerindeki yıkıcı etkilerine maruz kalarak aslında toplumun olumlu etkileri sonucu yaratılan kahraman kimliğini yitirmiş sonrasında asıl benliğini de koruyamadığı için bu kimlik yitimiyle kendi sonunu hazırlamıştır.

2.2.1. Bireyin Var Oluşunu Sorgulaması

Birey kendi benliğine ait olmayan şekilde davranmaya, yaşamaya başlarsa; etrafındaki insanların beklentisi, bireyin kendinden beklentisine oranla daha fazlaysa birey alışık olmadığı, kendini ait hissetmediği öngörülmuş bu yaşamı ve kendi varlığını sorgulamaya başlar. Öngörülen biçimde yaşamaya alışık olmayan, başkaları tarafından kurgulanan bir

yaşam biçiminin içinde ayrıksı duran birey, bu noktadan sonra kim ve ne olduğunu sorgulamaya, insanların onu kim olarak gördüğünü merak etmeye başlar.

Söylencenin odak figürü Cumali'ye toplum tarafından bir görev verilmiştir. Cumali *geleneksel Türk bıyığının en görkemli taşıyıcısıdır (Yücel,86)*; ancak o, ona verilen bu sorumluluğu yerine getiremeyecek bir kişi olduğunu bilir ve kendi gerçek varlığıyla ona yüklenen kimlik arasında bocalama yaşayarak var oluşunu sorgular.

Cumali, kasabanın bıyık meraklılarının onun bıyığı hakkındaki düşünceleri, kendi düşünceleri, bıyık bırakmak isteyip istemediği gibi birçok konuda içten içe düşünmeye başlamış, kendi varlığını sorgulamaya yönelmiştir:

“Uzun uzun baktı yeni imgesine, ne diyeceğini bilemedi: böylesine büyük bir bıyık olamazdı, düşünülemezdi bile! Bu nedenle, bu bıyık bir yerlerden getirilip ağzıyla burnunun arasına, eski bıyığının üstüne yapıştırılmış gibi geldi ona, gerçekten kendi bıyığı olduğuna inanamadı. Bir süre, öyle kımıldamadan baktıktan sonra elini korka korka bu bıyığa doğru götürdü, orasından burasından çekiştirdi: kendi bıyığıydı.”(Yücel, 29).

Cumali yeni bıyığıyla birlikte kendini dört kat daha ağır hissetmeye, sırtına değirmen taşı gibi bir yük yüklendiğini düşünmeye başlamıştır. Bu görkemli bıyık bazı sorumlulukları da beraberinde getirmiştir; ancak Cumali *“bıyığının adamı”* olacak bir karaktere sahip değildir. Bu nedenle bıyık, Cumali için kaldıramayacağı, ağır bir yük haline gelmiştir. Ayrıca, bıyık Cumali'yi yüceltirken kendiyi çevresi arasına bir mesafe koymuştur. Cumali bu uzaklığı, bununla birlikte bıyıkla beraber nasıl bir kişiye dönüştüğünü de sorgular: *“Sanki bıyık bedeninin çevresinde görünmez bir kalın tabaka oluşturarak devindiği ortamdan yalıtıyordu onu.”(Yücel, 42)*

Cumali, zamanla, bıyığının toplumsal bir görevi yerine getirmek için var olduğunu, Berber Ziya'ya kendisi için değil de kasabalılar için gittiğini hissetmiştir. Cumali, bıyığın onun için yük olduğunu yavaş yavaş sezinler; sorgulama sürecini tamamladığında artık bıyığının kendisinden ön planda olduğunu farkına varır: Cumali “*bıyığının uzantısına*” (Yücel, 99) dönüşmüştür.

“Karapala'yla ben etle turnak gibiyiz. Sözlerini bitirmesine zaman kalmadan, tüyleri diken diken oldu: “Karapala'yla ben” demekle, ayrışmışlığı kesinliyordu. Yeni soyadı, eski soyadı karşılığında, doğrudan bıyığa verilmiş, kocadan eşe geçer gibi, iğreti bir biçimde kendisine geçmişti, ama bir türlü üstüne oturmuyordu. Bir sıkıntıdır çöktü içine, yüzü gülmez oldu, yiyip içtiğinden eski tadı alamadı. Bıyığının görkemi de eskisi gibi koltuklarını kabartmadı.” (Yücel, 99).

Bireyin var oluşunu sorgulaması genel olarak olumlu bir durumdur; ancak bu sorgulama sonucunda hayal kırıklığı ve üzüntü yaşayan Cumali için var oluşunu sorgulaması yıkıcı bir etken olmuştur. Toplumun değer yargıları Cumali'yi olumlu olduğu kadar olumsuz etkilemiştir. Cumali'nin gerçeklerle yüzleşmesi ona hayal kırıklığı yaşatmıştır; çünkü toplumun kendine yüklediği değerde olmadığını bilmektedir.

2.2.2. Bireyin Varlığıyla Yüzleşmesi ve Hayal Kırıklığı

Birey var olduğu bireysel ve toplumsal yaşantı sürecinde zaman zaman varlığını sorgulama süreci içine girer. Kişi değerlerini özümseyerek kendisi yarattıysa veya şahsına yüklenen değerleri özümsemişse bu sorgulama süreci sonunda bir yabancılaşma hissetmez, aksi takdirde birey kendine ve topluma yabancılaşır, hayal kırıklığı yaşar.

Cumali, kasabadaki insanların kendine olan ilgisinden, hayranlığından memnundur. Herkes onun halini hatırını sorar olmuş, Cumali toplumun gözünde önemli bir insan konumuna

gelmiştir. Bıyık Cumali'ye toplum içinde saygınlık kazandırsa da onun öz varlığını değiştirmiş, Cumali'yi başka bir insana dönüştürmüştür. Kendisindeki değişimi farkındalıkla karşılayan Cumali bu noktadan sonra var oluşunu sorgulama sürecine yönelmiştir. Kasabanın delisi Âdem'in, "*Karapala!*" diye seslenince Cumali'nin yanıt vermesi üzerine "*Ben sana seslenmedim ki*" şeklinde karşılık vermesi, kasabalıların Cumali'ye "*Karapala nasıl?*" **(Yüce, 96-97)** diyerek bıyığın halini hatırlarını sormaları Cumali'yi bıyığın kendisinden daha önemli olduğu gerçeğiyle yüz yüze getirmiş, bıyığın kendi varlığından önemli olduğu gerçeğinin fark edilmesi de Cumali'de hayal kırıklığına neden olmuştur; çünkü Cumali kendi varlığının değil sadece bıyığının önemli görüldüğü gerçeğiyle karşılaşır ve bu gerçeği kaldıramaz:

"Bir şimşek çaktı beyninde: kasabanın tüm insanları, Karapala aşağı, Karapala yukarı, hep soyadını kullanırken, kendisinden değil de bıyığından söz ediyor, bunun için de Âdem'in davranışında bir aykırılık görmüyorlardı. İnsanların gözünde, kendi bıyığının uzantısına dönüşmüş gibi bir şeydi, bedeninin biricik varlık nedeni bu bıyığı taşımak, bu bıyığı dolaştırıp göstermekti sanki." **(Yücel, 99).**

Gerçeklerle yüzleşen Cumali, yaşadığı hayal kırıklığı sonucunda onun bu duruma gelmesine neden olan kasabalıya tepki olarak Berber Ziya'ya gitmeyi bırakır. Gittide içine kapanık biri haline gelen Cumali, kendisini bıyığına adayarak bütün gün aynanın karşısında onu bu hallere getiren bıyığıyla ilgilenir olmuş, yakın çevresine ve kasabalıya yabancılaşmıştır:

"Bıyığının sorumluluğunu tek başına yükledikten sonra, daha bir olgunluk havası çöktü üstüne. Kahveye binde bir uğradı, uğrayınca da hiçbir oyuna katılmadan bir köşeye oturup pinekledi... Zamanla kafasını dinlemek için de kapanmaya başladı... Tüm dış etkilere kapandı, kendi canı istemedikçe dışarıya çıkmadı." **(Yücel, 125-126).**

Cumali toplumun kendisine yüklediği sorumluluğun altında ezilmiş, kendi varlığıyla yüzleşmesi sonucunda hayal kırıklığı yaşayarak kaybettiği özüne dönmeye çalışmış, topluma yabancılaşarak iç dünyasına sığınmıştır. Bu durum Cumali'yi derin bir yalnızlığa, çaresizliğe sürükleyecektir.

2.2.3. Bireyin Kimlik Yitimine Uğraması

“*Kahramanlık*” bireyin kişiliğinin bir parçası olabilir veya birey toplum tarafından kahraman haline getirilebilir. Başkaları tarafından kahraman haline getirilen birey, kendisine ait olmayan bir kişiliğe bürünmüş ve bu yeni hali özümseyememişse bireyin benlik yitimine uğraması kaçınılmazdır.

Cumali Kırıkçı, Cumali Karapala olmanın altından kalkamamıştır. Cumali'nin yeni benliğini toplum yaratmıştır; ancak Cumali yeni kimliğinin hakkını veremediği, toplumun gözündeki Cumali olamadığı için toplumun yarattığı bu kimliği taşıyamamıştır. Yeni bir kimlik yaratılırken, onun eski kişiliği de ortadan kaldırılmış, Cumali toplum tarafından iç çatışmaya sürüklenmiştir. Kendi gerçekliğini sorgulamış, var oluşunu aramış; ancak bulamamıştır. Eski benliğin yitirilmesi, Cumali'yi gitgide sona sürükleyen yıkıcı bir neden olmuştur. Toplumsal değer yargıları, bireye yeni kimlikler verdiği, onu yücelttiği gibi o benliği kişinin elinden de alabilmektedir. Bu noktada birey kendi kimliğini kendi yaratmadıysa çöküşe sürüklenmesi kaçınılmaz olur.

Cumali'nin, öz kimliğini kaybetme aşamasında onun yerine her şeye toplum karar vermeye başlamış, Cumali'ye seçme hakkı bile tanınmamıştır. Örneğin, Cumali'nin yeni bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesi olan soyadını değiştirmesi, kişinin özgül iradesi ile değil toplumun yönlendirmesiyle gerçekleşmiştir. Karapala soyadını bile kendi seçmemiş, toplum onun için bu soyadını uygun görmüştür. Toplum için önemli olan bireyin kim olduğu değil, onun bireyi kim olarak, nasıl gördüğü, toplumsal yapının bireye verdiği isim ve sıfatlardır:

“İnsanların insanlara sonradan taktıkları adların kâğıt üstündeki adlardan daha güçlü ve çok daha uzun ömürlüdür.” (Yücel, 107).

Cumali bıyığına dokunurken kendini *“zenginliğin yarattığı yoklukların varlığına” (Yücel,73)* dokunur gibi hissetmiştir. Bıyık, Cumali için bir zenginlik kaynağıdır; onun sayesinde toplumdaki saygınlığı artmış, kahraman olmuştur. Bu nedenle bıyığının olmaması demek tüm zenginliğini kaybetmesi demektir. Her ne kadar bıyık Cumali'nin zenginliği olsa da, aslında Cumali'nin yokluğudur. Bıyık, Cumali'nin kişiliğinin önüne geçmiş adeta yapıtın, söylencenin asıl kahramanı haline gelmiştir. Cumali bıyığını korumak isterken kişiliğini, ailesini, ayakları üstünde durma yetisini kaybetmiştir. Bıyık Cumali'nin vardığı yokluğun temel nedenidir; çünkü bıyık Cumali'de, önceleri bir kazanç olsa da kişiliğinde gitgide artan bir şekilde yıkıma neden olmaktadır. Cumali'nin benliğini kaybetmesi, çöküşünün ve en sonunda yok oluşunun temel nedeni olacaktır. Bir anlamda Cumali'yi toplumda var eden bıyık onu aynı toplumsal düzen içinde yokluğa sürükleyecektir.

2.2.4. Bireyin Çöküşü

Bir toplumsal yapılanma içinde birey kaldırabileceğinden fazla gücü ve sorumluluğu elinde bulundurursa, bir süre sonra bu durum onun için katlanılamaz bir hal alır, kişi bu hali fazlaca devam ettiremez. Etrafındaki insanlar tarafından kişiye verilen saygınlık, güç ve yeni bir kimlik gibi değerler zaman zaman bireyi taşıyamayacağı bir yükün altına sokmakta, bunun sonucunda bireyi çöküşe sürüklemektedir.

Cumali, yaşadığı kasabada sıradan bir insan olarak sıradan bir hayat sürerken toplumun yönlendirmesiyle kahraman haline gelmiş; ancak toplum tarafından kendisine yüklenen görevin altından kalkamadığı, bu yeni kimlik onun öz varlığı olmadığı için sonunda hızlı bir çöküş, ardından yok oluş sürecine doğru sürüklenmiştir. Bu noktada Cumali artık ne Cumali Kırıkçı'dır ne de Cumali Karapala. İki benliğin arasında sıkışan birey özünde güçlü bir yapıya

sahip olmadığından bu kimlik yitiminin altından kalkamamış, mücadeleden vazgeçerek yok oluşu tercih etmiştir.

Doğanın kanunu gereği her insan doğar, büyür ve ölür. Bu süreç romanın yeni odak figürü haline gelen Cumali'nin bıyığı için de geçerlidir. Bıyık zaman içinde hızlı bir yükseliş göstermiş, doruğa ulaşıp Cumali'yi halkın gözünde bir kahramana dönüştürmüş, daha sonra beyazlamaya, seyrekleşmeye, yani bir anlamda ölmeye başlamıştır. Bu noktada Cumali'yle onun varlığının bir parçası olmasına rağmen kendisinin önüne geçen bıyığın, aynı süreçte var ve yok olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bıyık, Cumali'nin yaşamını oluşturmakta, onun zayıflaması Cumali'nin de zayıflamasına, gücünü kaybetmesine neden olmaktadır. Cumali bıyığın sönmesiyle birlikte kendini ölümcül bir hastalığa yakalanmış, çaresiz bir zavallı olarak görmüştür; çünkü bıyığına son derece bağlıdır, bıyık Cumali'nin biricik yaşama nedenidir:

“Bıyığını sıvazladığı anda, bu bıyığı ne denli sevdiğini, bu bıyığa ne denli bağlı olduğunu anladı... Varlığın tüm telleriyle bağlanılan bir eş gibi sevmiştii. Anasından doğdu doğalı, yani daha bıyığı yokken bile, yaşamının anlamı da, amacı da bu bıyıktı, bu bıyık için yaşamıştı...”(Yücel, 139-140).

Bıyığı olmayan bir Cumali artık sözü edilen toplumsal düzende neredeyse yok sayılır; çünkü bıyığın yokluğu Cumali'ye varlığıyla gelen bütün değerleri silip süpürmüş, onu yok etmiştir. Cumali'nin durumu fark etmesi, çöküş sürecini hızlandırmıştır. Kazandığı bütün değerleri kaybetmiş, kendi öz varlığının ne olduğu gerçeğiyle yüz yüze geldiğinde bu gerçeğin altında ezilmiş, yıkıma sürüklenmiştir.

Cumali, zorlama bir halk kahramanıdır. Halk ozanının, bıyığın ve dolayısıyla Cumali'nin türküsünü o kadar uğraşmasına rağmen yazamaması aslında Cumali'nin gerçek bir halk kahramanı olmamasından kaynaklanır. Kahramanlık onun sade ve edilgen kişiliğiyle ile örtüşmez, halk istediği kahramanı onun fiziği ve bıyığı aracılığıyla yaratmış, ancak Cumali,

kendi kişiliğinde kahramanlık olmadığından Karapalalık'ın üstesinden gelememiştir. Bu durumun bilincinde olan tek kişi Cumali'nin eşi Bedriye Abla'dır. Cumali, karısını dinlemek yerine ona kahraman sıfatını veren Berber Ziya'nın ve diğer bıyık meraklılarının yolunda ilerlemiş, sözü edilen süreci hastalanıp intihar ederek tamamlamıştır.

Cumali'nin ölümüyle birlikte şöhreti de ortadan kaybolmuş, adı pek anılmaz olmuştur. Bu durum aslında Cumali'nin gerçekte toplum tarafından önemsenen bir karakter olmadığını, toplumun kendi isteği doğrultusunda yaratılan bir söylence olduğunu, zaman içinde söylencenin toplumun ortak bilincinden kolayca silindiğinin göstergesidir. Denilebilir ki toplum bireyi kendi değerlerinin yüceliğini kanıtlamak için kahraman haline getirmiş; ancak birey bu sığata gerçekten uygun olmadığından zaman içinde silinip gitmiştir:

“Bütün bunlar genellikle üzerinde durulmayan iki gerçeği doğruluyordu. Birincisi, insanlar yaşadıklarını çok çabuk unutuyorlardı. İkincisi, özellikle sıra dışı bir nesneyi ya da kişiyi artık görmez oldular mı, görüntüsünü belleklerinde olduğu gibi saklamaya çalışmak varken, ya gereğinden, fazla büyütüyor, ya gereğinden fazla küçültüyorlardı. Cumali'nin bıyığının yazgısı da gereğinden fazla küçültülmekti.”(Yücel, 178).

Cumali Kırıkçı, toplumun kendisinden beklediği Cumali Karapala kimliğine bürünememiş, eski kimliğini de yitirmiş, yapıtın sonunda her iki kimliğinin de dışında, ona bu süreci yaşatan bıyığıyla birlikte zaman zaman hatırlanan bir “*Bıyık Söylencesi*”ne dönüşmüştür.

3. SONUÇ

Bu çalışmada, Tahsin Yücel'in “**Bıyık Söylencesi**” adlı yapıtında toplumsal yapının birey üzerindeki etkileri incelenmiştir. İnceleme sonucunda, bireyin yaşadığı toplumdaki değerlerin, birey üzerinde yapıcı veya yıkıcı etkilere neden olabileceği, bu etkilerin bireyin hayatında olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açabileceği gözlemlenmiştir.

Değerlendirmeler sonucunda, bireyin, içinde bulunduğu toplumun onu kendi değerleri doğrultusunda yönlendirmesiyle sıradan bir bireyin toplumda yeni bir yer kazanarak farklı bir kişiliğe dönüştürebileceği, toplumun, istediği bireyi yaratma, değiştirme, yok etme gücüne sahip olabileceği görülmüştür.

Yapıtta öncesinde birey, sonrasında kahraman olma süreci anlatılan Cumali, toplumun beklentilerini yerine getiren, toplumla uyum içinde olmayı bir noktaya kadar başarabilmiş bir kimliği temsil eder. Toplum tarafından kendisine yüklenen özellikleri fazlaca kaldıramayan birey, başlarda bu yönlendirmeden olumlu yönde etkilense de zamanla bu etki ve yönlendirmelerin olumsuz izlerini hissedecek, varlığını ve gerçekliğini sorgulamaya, bulmaya çalışacak, toplumsal yapıyla çatışacaktır.

İnceleme sonucunda, toplumsal yapının beslediği, bu yapıya ayak uyduran bireyin toplum tarafından hoş tutulduğu; ancak bu yapılanmanın dışına çıktığında bireyin hızlı bir çöküş sürecine girdiği görülmüştür. Cumali, önce toplumun değer yargılarını benimsemiş ve bunlara uygun davrandığı için toplumda güçlü bir bireye, kahramana dönüşmüş; sonrasında “*yeni kimlik*”ini sorgulamış, kendi gerçekliğini irdelemiş, neticede yaratılan Cumali’yle var olan özü aynı olmadığı için hayal kırıklığına uğramıştır. Süreç Cumali’nin çöküşü, varlığını kabullenemeyişi, intiharıyla sona ermiştir.

Yapılan bu çalışma “*birey- toplum*” ilişkisinin insanın kendini gerçekleştirme sürecinde ne derece önemli olduğunu, toplumun bireyi olumlu ve olumsuz yönde şekillendirebileceğini ortaya koyar. Bu noktada önemli olanın bireyin bu etkiler yanında kendi öz değerlerini de mutlaka oluşturması ve koruması gereklidir ki yapıtın vermeye çalıştığı temel ileti de budur. Birey, kimlik oluşumunda toplumsal yapılanmadan ne derece etkilenirse etkilensin “*kendi öz varlığı*”nı “*kendi akli, duyguları ve sezgileri*”yle oluşturmalıdır. Aksi takdirde tıpkı yapıtta olduğu gibi Cumali Kırıkçı’dan Cumali Karapala’ya dönüşemez. Bu noktada bireyin çöküşü, yok oluşu kaçınılmaz olur.

4. KAYNAKÇA

Yücel, Tahsin. Bıyık Söylencesi. İstanbul: Can Yayınları, 2010.